

Artikel 3: Internationaal Verdrag van de Rechten van het Kind:

“bij alle maatregelen betreffende kinderen vormen de belangen van het kind de eerste overweging”

Charlotte Visch, 2008; herziene versie 2010

Inleiding

“We rennen meteen naar onze kamer en dan maken we een kinderslot,” vertelt Sofie van 11 jaar opgewonden en ook een beetje trots. “Wat is dat ...een kinderslot?”vraag ik niet begrijpend. Sofie vervolgt haar uitleg: “We pakken een stoel en een kastje. En dan barricaderen we de deur zó dat hij alleen een kier kan maken als hij tegen de deur duwt.” Sofie kijkt me triomfantelijk aan terwijl ze zegt: “En omdat hij te dik is kan hij ons niet pakken!”

Dit gesprek vindt plaats bij Child Consult, mijn integratieve kindertherapie-praktijk waar ik werk met kinderen (en hun ouders) om allerlei problemen op te lossen. Sofie en haar zusje Alice van 8 jaar weigeren nog langer naar hun vader te gaan, die recht heeft op contact en omgang met hen na de scheiding van 6 jaar geleden. De moeder van deze twee meiden doet pogingen om de kinderen zover te krijgen dat ze toch gaan, maar Alice verstopt zich onder het bed op het moment van overdracht en Sofie raakt steeds nerveuzer. Hun moeder wil graag meewerken aan de weekendbezoekjes aan haar ex-echtgenoot. En dat niet in het minst omdat er een zware geldboete boven haar hoofd hangt als de kinderen niet gaan. Het is het dilemma van veel ouders: wat moet en kan ik doen wanneer mijn kinderen (om wat voor reden dan ook) niet meer naar de (uitwonende) andere ouder willen gaan.

Juridisch besluit

De rechter zal een beslissing moeten nemen wanneer ouders en kinderen er niet meer uitkomen. In dit artikel wil ik de mogelijkheden beschrijven die kinderen, ouders en rechters kunnen gebruiken om tot een kindvriendelijke beslissing te komen. Ik maak daarbij gebruik van citaten uit het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind (IVRK), citaten uit de scriptie ‘Het belang van het kind in artikel 3 IVRK’ (maart 2008) van Ismay Zandvliet (master Internationaal en Europees Recht), en de *meningen* die kinderen tussen 2 en 14 jaar bij Child Consult hebben geuit.

Charlotte Visch, 2010

Het Internationaal Verdrag voor de Rechten van het Kind

Voor een heel groot gedeelte van dit artikel maak ik gebruik van het onderzoek dat Ismay Zandvliet heeft gedaan naar het belang van het kind in artikel 3 lid 1 IVRK. Haar scriptie bestaat uit 160 pagina's, waarvan ik de naar mijn idee meest relevante teksten voor dit artikel citeer. Ismay Zandvliet onderbouwt haar uitspraken en conclusies uitgebreid. Ik wil eenieder aanraden om voor een volledig beeld haar scriptie te bestuderen.

Zandvliet begint haar scriptie met een uitleg over de inrichting van het IVRK. Het IVRK bestaat naast de preambule (= inleiding) uit 54 artikelen. De eerste 41 artikelen worden de materiële rechten genoemd. De artikelen 42 tot 45 gaan over de rapportageverplichting van de Verdragsstaten en de overige zeven artikelen omvatten de procedurele voorschriften. Het verdrag kan in drie delen worden opgesplitst:

1. De rechten die de voorzieningen weergeven
2. De beschermingsrechten
3. De participatierechten

Verder bevat het IVRK ook algemene beginselen en artikelen over speciale zorg.

Artikel 3: alle maatregelen

Eén van de algemene beginselen (en misschien wel de meest ingrijpende in het leven van kinderen) is artikel 3 lid 1 IVRK waarin "het belang van het kind" is neergelegd:

Bij *alle maatregelen* betreffende kinderen,
ongeacht of deze worden genomen door openbare of particuliere instellingen
voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties,
bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen,
vormen de belangen van het kind de *eerste* overweging.

Volgen van IVRK in de rechtszaal

Op basis van artikel 94 Grondwet dient nationaal recht opzij te worden gezet, als het nationaal recht niet datgene doet of kan doen wat het IVRK wel kan doen.

Uiteindelijk bepaalt echter de rechter of aan het artikel *rechtstreekse werking* wordt gegeven, maar er staat ook dat de rechter een verdragsbepaling altijd dient toe te passen wanneer dit geen strijd met nationaal recht oplevert. Dus als de Nederlandse wet geen expliciete tegen-wetten heeft, moet het IVRK gevolgd worden.

Volgens de tekst van artikel 3 lid 1 IVRK dient met het belang van het kind rekening te worden gehouden bij '*alle maatregelen betreffende kinderen*'. Het artikel spreekt van het nemen van maatregelen en niet van het nalaten ervan.

De maatregelen betreffende kinderen waarbij met het belang van het kind rekening dient worden gehouden moeten volgens de tekst genomen worden door '*openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn of door rechterlijke instanties, bestuurlijke autoriteiten of wetgevende lichamen*.'

De toepassing van het belang van het kind levert met name problemen op als het gaat om de zwaarte die aan het begrip gegeven dient te worden. Welk gewicht aan het begrip dient te worden gegeven blijkt uit het laatste onderdeel van artikel 3 lid 1 IVRK dat spreekt van '*de eerste overweging*'.

Memorie van toelichting: bij een conflict dienen de belangen van het kind de doorslag te geven

Soms lijkt het er voor ouders en kinderen helemaal niet op dat rechters dit recht volgen. Zandvliet schrijft daarover: Dan is het aan de persoon die het besluit genomen heeft (bijvoorbeeld de rechter) om aan te tonen dat andere overwegingen om bepaalde redenen zwaarder hebben gewogen dan het belang van het kind.

De Memorie van Toelichting bij het IVRK stelt echter dat bij een conflict van belangen het belang van het kind doorslag hoort te geven. Dit komt overeen met de doelstelling van het Verdrag.

Het belang van het kind dient dus
door *alle* besluitvoerders te worden toegepast
wanneer het gaat om maatregelen die kinderen betreffen.

De Integratieve Kindertherapeut

De Integratieve Kindertherapie heeft het IVRK als één van haar grondslagen en uitgangspunten omarmd en dat betekent dan ook dat integratieve kindertherapeuten te allen tijde het belang van het kind moeten dienen. Ouders betalen sessies, verslagen en gesprekken, maar de kindertherapeut staat in dienst van het kind. Voor veel ouders een geruststellende gedachte: hoe gek of vreemd zijzelf ook doen, de kindertherapeut zal de ouders (liefdevol) confronteren met de belangen van hun kind en voor hun kind op die manier opkomen.

Zandvliet onderzoekt de term 'belang' aan de hand van het woordenboek. Van Dale (online-versie) zegt: *iets dat iemand raakt, doordat zijn voordeel, zijn voorspoed ermee gemoeid is*. Ze concludeert:

Het belang van het kind is een zaak betreffende het kind,
omdat zijn voordeel,
zijn voorspoed ermee gemoeid is

Het kind is de enige partij

Bij het nemen van een maatregel betreffende het kind moet blijken dat het kind daarbij voordeel geniet. Het draait dus niet om voordeel voor de moeder, de vader, de staat of ieder ander persoon dan wel instelling. Bij het nemen van een maatregel betreffende het kind moet blijken dat het kind daarbij voordeel geniet. Voor sommige ouders (en ook rechters en advocaten) is het moeilijk te begrijpen dat een integratieve kindertherapeut écht voor het belang van het kind vecht, ongeacht welke ouder betaalt voor kindersessies of ouder-bijeenkomsten. Daarmee is de kindertherapeut niet neutraal of meerpartijdig, want die behartigt immers het belang van één partij: het kind. Het kind is en blijft de enige partij, waar de integratieve kindertherapeut voor op komt.

Het belang van het kind

In de omschrijving die Van Dale geeft treffen we verder een aantal synoniemen aan voor 'het belang': de gepubliceerde versie spreekt over '*erbij geïnteresseerd zijn of er belangstelling voor hebben*' en de online-versie heeft het over '*interesse*'. Wordt het woord 'belang' weggelaten uit 'belang van het kind' en de omschrijving van de online-versie daarvoor in de plaats gebracht dan draait het om '*de interesse van het kind*'. Hoewel bij het bepalen van wat in het belang van het kind is vaak wordt uitgegaan van wat anderen denken dat in het belang van het kind is, wordt met de visie van het kind zelf niet altijd rekening gehouden. De vertaling van '*de interesse van het kind*' geeft veel eerder een verwijzing naar het rekening houden met de visie van het kind zelf. Wat het kind vindt dat in zijn of haar belang is lijkt op die manier ook mee te tellen.

Bij het nemen van een maatregel
in het belang van het kind
is het noodzakelijk dat het kind erbij betrokken wordt

Holistische werking van het IVRK

Het belang van het kind is een overkoepelend begrip, legt Zandvliet uit, en daarom zouden de overige artikelen onder dit belang kunnen worden gebracht. In de literatuur spreekt men ook wel over de holistische werking van het IVRK.

Hiermee wordt bedoeld dat alle rechten van even groot belang zijn en dat elk recht op zich en alle rechten samen een bijdrage leveren aan de ontwikkeling van het kind.

Elke maatregel die schending van het IVRK oplevert,
is automatisch een schending van het belang van het kind

Het belang van het kind wordt niet alleen in artikel 3 lid 1 IVRK genoemd, maar komt in meerdere artikelen in het IVRK naar voren: art 9 lid 1, lid 3, art 18, art 21, art 37 sub c en art 40 lid 2. Omdat artikel 3 lid 1 IVRK een paraplubepaling is en van belang bij *alle maatregelen betreffende kinderen* is het een algemeen principe van het IVRK en geldt de interpretatie van dit begrip bij de toepassing van elk artikel uit het IVRK.

De teleologische interpretatiemethode en het belang van het kind

Bij de teleologische interpretatiemethode (= een doelstelling inhoudend) draait het om het doel en de strekking van het verdrag. Centraal staat in de preambule dat het kind zich op harmonische wijze kan ontplooiën. Er worden een aantal punten genoemd die aan deze harmonische ontplooiing moeten bijdragen:

1. Het gezin is de kern van de samenleving
2. Het kind moet bescherming en bijstand krijgen om zo zijn of haar verantwoordelijkheid in de maatschappij op zich te kunnen nemen
3. een kind moet kunnen opgroeien in een sfeer van geluk, liefde en begrip
4. het kind dient tevens te worden voorbereid op zelfstandigheid in de samenleving en moet worden opgevoed volgens de idealen van het VN Handvest
5. op grond van lichamelijke en geestelijke onrijpheid heeft een kind, zowel voor als na de geboorte, bijzondere bescherming en zorg nodig

6. er dient rekening te worden gehouden met het belang van tradities en culturele fenomenen van elk volk

Hoewel deze punten helder zijn, roepen zij wel degelijk vragen op. Het gezin is de kern van de samenleving, maar wat als een sfeer van geluk, liefde en begrip niet aanwezig is binnen dit gezin?

Beslissingen door rechters

De Australische rechtsgeleerde Steven Parker stelt dat bij beslissingsproblemen een bepaald antwoord in het algemeen vereist dat de volgende *vier condities* worden vervuld:

1. alle mogelijkheden moeten bekend zijn
2. alle uitkomsten van alle mogelijkheden moeten bekend zijn
3. de waarschijnlijkheid van elke mogelijke uitkomst moet bekend zijn
4. de waarde die aan elke uitkomst moet worden toegekend moet bekend zijn

Als besluitvormers (lees: rechters) anders denken over één van deze condities dan kan dit tot een verschillende uitkomst over wat in het belang van het kind is leiden. Veelal is het belang van het kind onbepaald doordat besluitvormers verschillende waarden hebben en daardoor tot een ander antwoord komen bij conditie nummer 4. Culturele factoren zijn belangrijk om mee te nemen bij het bepalen van het belang van een kind in een bepaalde situatie, maar deze moeten niet gezien worden als een meta-norm die andere rechten opzij kan zetten. Terecht merkt de Australische rechtsgeleerde Philip Alston op dat culturele overwegingen, die strijdig zijn met het IVRK nooit in het belang van het kind worden geacht.

Manieren om tot invulling te komen van het begrip 'belang van het kind'

De Engelse rechtsgeleerde John Eekelaar stelt dat er twee manieren zijn om het belang van het kind in artikel 3 lid 1 IVRK in te vullen.

De eerste manier betreft een *objectief model*. Besluitvormers richten zich op voorwaarden die algemeen bekend staan in het belang van het kind te zijn. Dit kan bijvoorbeeld het belang zijn om een sterke band met de opvoeder te hebben of het ideaal om met beide ouders contact te hebben.

Het tweede model wordt *zelfbepaling* genoemd en staat kinderen toe om deel te nemen aan het besluitvormingsproces.

Het feit dat een kind zelf heeft deelgenomen
aan het proces om tot een antwoord te komen op de vraag
wat in zijn of haar belang is,
zorgt ervoor dat de genomen maatregel
echt in het belang van het kind is.

Volgens Eekelaar is het bepalen van het belang van het kind het meest gediend indien zowel het objectieve als het subjectieve model (zelfbepaling) worden samengevoegd.

Dit betekent dat besluitvormers
bij het bepalen van het belang van het kind
niet alleen naar de objectieve criteria moeten kijken,
maar ook naar de wensen van het kind

Een andere manier waarop het belang van het kind in artikel 3 lid 1 IVRK kan worden ingevuld is het opstellen van een checklist met factoren. De Engelse rechtsgeleerde Michael Freeman is voorstander van het toevoegen van een checklist met factoren aan het IVRK.

Welzijnschecklist in de Engelse rechtbank

Als het gaat om de scheiding tussen ouders en kind hanteert de rechtbank in Engeland onder sectie 1 (3) van de Children Act de volgende welzijns-checklist:

1. de wensen en gevoelens van het betreffende kind
2. zijn lichamelijke, emotionele en onderwijsbehoeften
3. het mogelijk effect op het kind van de verandering van omstandigheden
4. zijn leeftijd, geslacht, achtergrond en andere kenmerken die volgens de rechtbank van belang zijn
5. de schade die het kind lijdt of zal lijden
6. in hoeverre de ouders of andere personen ten aanzien van wie de rechtbank de vraag relevant acht, in staat zijn het kind in zijn of haar behoeftes te voorzien
7. de verschillende machten die de rechtbank in het kader van de Children Act ter beschikking staan ten aanzien van de betreffende kwestie.

Het probleem bij zo'n checklist is wederom: welke waarde aan elke factor zal moeten worden toegekend. Het IVRK bepaalt namelijk niet welk gewicht aan elke factor moet worden toegeschreven.

Zelfbeschikkingsrecht en zelfkennis van kinderen op hun eigen gevoel

De enige die dat wel kunnen doen, zijn de kinderen zelf, zo blijkt keer op keer uit de ervaringen met kinderen bij Child Consult.

De Integratieve Kindertherapie heeft de basisstandpunten:

1. het kind weet wat zijn/haar probleem is
2. het kind kan het probleem op lossen (bewust of onbewust)
3. het kind kiest vanzelf de juiste middelen om het probleem op te lossen

Als we ervan uitgaan dat kinderen ingewikkelde problemen ten aanzien van hun eigen welzijn zelf kunnen oplossen, dan is het vanuit de gedachte als Integratieve Kindertherapeut niet meer dan logisch dat kinderen ook weten welke zaken zij als problematisch ervaren bij scheidingssituaties.

Soms betreft het een praktisch probleem: gezeul met tassen en niet even terug mogen om een zwempak te halen. Veel vaker heeft het te maken met een relatieprobleem: contact met een bepaalde ouder komt niet tot diepgang.

Aangezien kinderen zo goed zijn in het bemerken van zaken
die hun belang (lees: geluk) verstoren,
is het niet meer dan vanzelfsprekend
dat er optimaal naar hen geluisterd moet worden.

De Nederlandse rechtsgeleerde Jan Willems neemt het IVRK als uitgangspunt. Onder het belang van het kind vallen volgens hem:

1. het recht op ontplooiing
2. fysieke veiligheid
3. leiding

Deze rechten moeten volgens Willems gerealiseerd worden binnen de zogenaamde Trias Pedagogica. De Trias Pedagogica houdt de relatie tussen ouder, kind en staat in. Hiertussen heerst een wisselwerking, niet alleen ouders moeten de rechten van het kind verzekeren, maar ook de staat.

Toezicht op naleving van het IVRK

De artikelen 42 tot en met 45 IVRK gaan over het toezicht en de naleving van het IVRK. Artikel 43 bepaalt dat er een Comité voor de rechten van het kind dient te worden ingesteld. Dit is het zogenaamde VN Kinderrechtencomité, een orgaan van tien onafhankelijke experts die toezien op de implementatie van het IVRK door de Verdragsstaten. Volgens het Comité moet de interpretatie van het belang van het kind in overeenstemming zijn met het hele Verdrag. Bij invulling van het belang van het kind moet niet alleen gekeken worden naar de mening van de ouders. Overleg met de kinderen is nodig om te kunnen bepalen wat in het belang van het kind is (United Nations Convention on the Rights of the Child, Concluding Observations Albania CRC/C/15/Add. 249, 31 maart 2005, para. 26).

Het belang van het kind wordt niet altijd voldoende gerespecteerd,
omdat kinderen niet worden gezien
als personen die recht hebben.

Kinderen zijn weldegelijk rechtssubjecten

De rechten van het kind worden vaak ondermijnd door de belangen van volwassenen (United Nations Convention on the Rights of the Child, Concluding Observations Bolivia CRC/C/15/Add. 95, 26 oktober 1998, para. 18).

Kinderen zijn echter wel degelijk rechtssubjecten (United Nations Convention on the Rights of the Child, Concluding Observations Algeria CRC/C/15/Add. 269, 12 October 2005, para. 30). Het Comité haalt hier in feite artikel 12 lid 1 IVRK aan.

In artikel 12 lid 1 is vastgelegd:

kinderen die in staat zijn hun eigen mening te vormen,
hebben het recht deze vrijelijk te uiten
in alle aangelegenheden die kinderen betreffen,
waarbij aan de mening van het kind passend belang wordt gehecht
in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid.

Mening van kinderen

In deze tekst komt twee keer het woord *mening* voor. Kennelijk is het een belangrijk begrip. Van belang is daarom dit begrip eens nader te onderzoeken.

Verderop in de tekst wordt aan de mening een gevolg gekoppeld dat verstrekkende gevolgen heeft voor het belang van het kind.

Aan de mening van het kind wordt passend belang gehecht in overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid. Wat betekent deze zin?

Ik lees:

1. Mening van het kind
2. Passend belang
3. In overeenstemming met zijn of haar leeftijd en rijpheid

Een mening is volgens van Dale 'wat men van iemand of iets vindt, hoe men oordeelt'.

Kinderen zijn heel duidelijk in wat ze vinden: "Ik vind het niet leuk!" Het probleem van het passend belang of de waarde die eraan moet worden gehecht, ligt dan ook niet bij hen, maar bij de volwassenen die moeite hebben met de interpretatie van het gedrag, de uitspraken of het soort woorden dat kinderen gebruiken.

Kinderen 'vinden' in eerste instantie niet iets, maar 'bemerken' wel heel veel. Het werkwoord 'vinden' verwijst naar 'denken' wat een bewuste overweging inhoudt. Het betekent ook dat je op een afstandje naar het hele proces kunt kijken en dan er iets *over* kunt denken of vinden.

Kinderen reageren op wat ze *voelen* en *bemerken* en trekken dan hun conclusie: dit vind ik niet leuk!

Omdat een kind gewoon is om het werkwoord 'vinden' te gebruiken, lijkt het erop dat het om een denkproces gaat die uitmondt in een mening. Een mening is een denктоestand die aan verandering onderhevig kan zijn. Je kunt bijvoorbeeld je mening veranderen op grond van uitbreiding van inzicht. De conclusies of uitspraken die kinderen doen zul je dus niet in het licht van *denken en vinden* bezien, maar in het licht van *bemerken en voelen* moeten onderzoeken.

Zo was er eens een meisje van 4 jaar dat panisch werd bij de kapper. Ze had geconcludeerd dat haar hersens aan haar haren vastzaten. Als de kapper het haar zou knippen, zouden haar hersens afsterven. Dit is een voorbeeld van gebrek aan over- en inzicht in de werkelijke situatie.

Een meisje van 6 jaar dorst het zwembad niet in. Ze zag de tegeltjes van de bodem aan voor een netwerk van draden en was bang dat ze door in het water te springen verstrikt zou raken en verdrinken. Weer zo'n voorbeeld waarbij de verkeerde conclusie werd getrokken. En stel je dan nu eens voor dat het eerste kind thuiskomt van de kapper en huilend en schreeuwend vertelt dat de kapper haar hersens kapot heeft gemaakt. Als je geen tijd neemt om goed door te vragen, zou je kunnen denken dat er in de kapperszaak een sadistisch ritueel heeft plaats gevonden.

En het meisje van het zwembad zou aanleiding kunnen zijn om de badmeester aan te klagen wegens poging tot moord door verdrinking.

Het onderzoeken van uitspraken van kinderen vergt dus *altijd* een uitgebreid onderzoek door een hulpverlening die bekend is met de interne structuur en het bijbehorende taalgebruik van (jonge) kinderen. De integratieve kindtherapeut is daar uitermate geschikt voor, omdat deze de processen van desintegratie en interne heling via integratie uitgebreid bestudeerd heeft.

Kinderen bemerken dat ze zich onprettig, angstig of verdrietig voelen in een bepaalde situatie. De gevoelens zijn oprecht en onontkoombaar. Het gaat hier niet om het hebben van een mening, gebaseerd op wat het kind *vindt*, maar het betreft hier het beleven van *emoties*.

De mening van een kind
is het resultaat

van de conclusie die het kind trekt
op grond van gevoelens
binnen een bepaalde situatie

Van belang is om de gevoelens van kinderen nader te onderzoeken. Kunnen de gevoelens veranderen door meer inzicht in de situatie te geven? In het geval van de twee eerdergenoemde meisjes wel. Wat een opluchting dat je haren geen directe verbinding met de hersens vormen. En wat een bevrijding om het zwembad in te kunnen springen zonder angst om verstrikt raken in een net.

Wat kan een Integratieve Kindertherapeut doen?

Kinderen die niet meer naar een bepaalde ouder toe willen kunnen geholpen worden met:

1. *Uitbreiding van inzichten*: papa is niet zielig, ook al heeft mama al een vriend en hij nog geen vriendin, want papa is een grote man die voor zichzelf kan zorgen. Hier gaat het bijvoorbeeld om gevoelens van zorg voor de ander. Eén van de mogelijkheden van een Integratieve Kindertherapeut is het aanbieden van oude-koeien-methode-training. Daarin worden dit soort misverstanden tussen ouders en kinderen opgehelderd.
2. *Opvoedtraject*: kinderen reageren uiteraard op spanningen tussen ouders. Door als opvoeders samen in een traject te stappen en elkaars opvoedmethodes te bespreken, kan een deel van de spanning worden verminderd. De Integratieve Kindertherapeut kan in een traject van 5 bijeenkomsten met ouders tot een andere manier van gescheiden opvoeden komen. Zie mijn boek *Kofferkinderen* uit 2013 en diverse artikelen betreffende een gescheiden situatie.
3. *Terechte gevoelens*. Kinderen die gewoon gelijk hebben zijn er ook. Zij ervaren in de relatie met één van de ouders angst of gevoelens van tekort gedaan en verlatenheid. Deze kinderen ervaren gevoelens, die ze liever niet hebben, en dus zoeken zij naar een oplossing. Kinderen verwoorden hun oplossing in de vorm van een conclusie: ik wil niet meer.

Brave kinderen ontwikkelen lichamelijke klachten (buikpijn, hoofdpijn, misselijkheid, koorts) , omdat zij geen verbale middelen hebben of kunnen gebruiken (ze zijn te jong, te bang, willen niet teleurstellen) waarmee ze kunnen aangeven wat er aan de hand is. En soms is het gewoon heel moeilijk om aan te geven wat de precieze reden is van je negatieve gevoelens. Wie kan uitleggen waarom het zo moeilijk is om bij een moeder te zijn met bijvoorbeeld Borderline trekken? En hoe om te gaan met een vader met kenmerken van Asperger of narcisme als je kind bent?

Hoe kun je als kind uitleggen dat je de blikken van je vader als seksueel grensoverschrijdend ervaart? Hoe kun je uitleggen dat je in een bedreigde sfeer leeft, terwijl de buitenwereld je vader bewondert? Een kind *voelt* wel de dreiging en de sfeer, maar kan er (nog) geen woorden aan geven. Dappere kinderen weigeren mee te gaan of maken er zo'n toestand van dat volwassenen gedwongen worden om eens beter naar hun kind te luisteren. De Integratieve Kindertherapeut kan met het kind aan het werk om te ontdekken waar (en niet óf) het kind gelijk heeft en het contact beter stop gezet kan worden of een andere vorm moet krijgen. In dat eerste geval is het van belang om het kind na stopzetting van het contact te helpen met inzicht in de relatie, zodat het kind geen schuldgevoel ontwikkelt of later (onbewust) eenzelfde type persoon als partner uitzoekt. En de liefdevolle opvang van de afgewezen ouder is van net zo groot belang. Helaas kunnen ouders met een

persoonlijkheidsprobleem het gedrag van hun kind ervaren als een persoonlijke krenking en daardoor de neiging hebben om te reageren met het inzetten van machtsmiddelen, verwijt en beschuldiging naar het kind en de andere ouder.

Artikel 12 gaat verder met: 'passend belang' hechten aan de mening van het kind. Het suggereert dat er ook een 'niet-passend belang' zou zijn om naar de mening van een kind te luisteren. Naar mijn idee is dit een voorbeeld van het onvermogen van volwassenen om echt te begrijpen op welke wijze kinderen communiceren en wat ze precies bedoelen.

Dit volwassen onvermogen wordt vervolgens verhuuld en doorgeschoven naar de kinderen: wij als volwassenen begrijpen jouw mening niet en dat komt door *jou*, want je bent te jong, te zwijzaam, te slim of te beïnvloedbaar door volwassenen (lees: de andere ouder).

Hoe is het mogelijk dat het niet luisteren naar de mening van kinderen in hun belang kan zijn?

Onbewuste vooroordelen van volwassenen

De vader van Sofie is een (door zijn studenten) zeer gewaardeerd hoogleraar aan een grote universiteit in ons land. Charmant, erudiet en gedreven op zijn vakgebied. Als vader functioneert hij niet optimaal. De kinderen zijn bang voor zijn onverwachte gedrag en gebrek aan empathie (invoelingsvermogen). De kinderen hebben zich leren beschermen in zijn huis met hun 'kinderslot'. Ooit heeft de rechter willen luisteren naar Sofie. Dat was toen zij 7 jaar was. Helaas is dit kind hoogbegaafd en kon daardoor buitengewoon goed verbaal aangeven wat er mis was. Helaas...zeg ik. De rechter geloofde haar niet, want ...zo zei hij: "Een meisje van jouw leeftijd kan zo iets niet zeggen. Je moeder zal het wel hebben voorgezegd." Blijkbaar was haar taalgebruik *niet in overeenstemming met haar leeftijd en rijpheid* in het wereldmodel van de rechter.

De rechter die Sofie hoorde oordeelde dat zij beïnvloed werd door haar moeder: eigenlijk was ze te slim voor deze rechter. In zijn wereldmodel paste de manier waarop Sofie praatte niet en dus werd haar mening ter zijde geschoven.

Oversteken naar de wereld van het kind

Ook binnen de hulpverlening zijn er kindertherapeuten die bepaalde kinderen moeilijk begrijpen: jonge kinderen, agressieve kinderen, zwijgende kinderen. Toch zullen we manieren moeten vinden om de oversteek te maken van onze wereld naar die van de kinderen. Laten we de communicatie van kinderen leren en dan vertalen naar onze wereld. Dat is de taak van volwassenen en niet van kinderen.

Een genomen maatregel is in het belang van het kind
wanneer deze in het voordeel van het kind is
en niet van de ouders.

Juist door te luisteren naar de mening van het kind en de gevoelens er achter te onderzoeken kan pas echt recht worden gedaan aan het belang van het kind.

De Integratieve Kindertherapeut gaat uit van wat het kind communiceert. Verbaal (met woorden) of non-verbaal (met gedrag). Altijd is het welzijn van het kind het leidend principe, zoals dat ook beschreven staat in het IVRK. Kinderen kunnen op allerlei mogelijke manieren communiceren dat iets hen in het contact met een ouder stoort. En stoort op een manier waardoor hun ontwikkeling gevaar loopt. Veel voorkomende lichamelijke signalen zijn:

plotseling weer bedplassen, wakker worden uit nachtmerries, gebrek aan eetlust, onverklaarbare buikpijn. Psychische signalen als: onverwachte apathie/depressie, heftige huilbuien, wegkruipen/verstoppert op het overdrachtmoment, fantasieverhalen vertellen over macht in onmachtsituaties.

Uit bovenstaande rijtje zijn vooral de woorden 'plotseling' en 'onverwacht' de sleutelwoorden. Ieder mens laat op zijn eigen manier via gedrag of lichamelijke signalen zien dat er stress of problemen zijn. Vooral de omslag in gedrag geven een indicatie van de ernst van de situatie en de (vaste) momenten waarop de omslag plaats vindt.

Gedwongen omgang

Kinderen hebben over het algemeen minder kennis of overzicht dan volwassenen over de situatie waarin zij zich bevinden, maar zij *voelen* wel dat er iets niet klopt. Op grond van hun gevoel communiceren zij dat het niet goed met ze gaat.

Kinderen die niet meer naar een bepaalde ouder toe willen, vertellen ons dat de relatie onprettig is. In plaats dat rechters die signalen gebruiken om de betreffende ouder te helpen om de ouder-kind-relatie te verbeteren, worden kinderen gedwongen om zich neer te leggen bij een rechterlijk besluit (onder toezicht stelling, gedwongen omgang) wat *gevolgen heeft voor de rest van hun leven*. De volwassen ouder heeft rechten, die (zo blijkt in de praktijk) boven het recht gaan van het kind op een kindvriendelijke ouder. Een kindvriendelijke ouder is in het belang van het kind.

Hoge Raad

De Hoge Raad (25 september 1998, NJ 1999/379 - r.o.3.2) stelt:

*Het ouderlijk gezag is een recht dat aan ouders toekomt,
maar dit recht is hen gegeven
om het belang van het kind te dienen.*

Uitspraak Hoge Raad

Op de oude manier zijn er steeds twee verliezende partijen: het kind dat in verwarring achter blijft, (met vragen als: Klopt mijn gevoel wel, want andere kinderen - en de rechter zegt het ook – houden wel hun vader/moeder), de afgedwongen ouder krijgt geen hulp, maar wel zijn recht, het kind past zich aan en moet om te overleven zichzelf verloochenen (het valt heus wel mee, want dit zou mijn vader/moeder mij toch niet aan doen?). Zelfs als het kind klem zit door de spanning tussen de ouders en er geen direct relatieprobleem tussen ouder en kind bestaat, is het ouder-kind-relatie-gesprek de enige echte oplossing om tot helderheid te komen: de eerdergenoemde 'oude-koeien-methode'. Zie hoofdstuk zeven in mijn boek *De sleutel tot je kind* uit 2010.

Er ligt kennelijk nog iets uit het verleden wat opgeruimd dient te worden. Een misverstand, een verkeerde conclusie of terecht verwijt...het kan alleen opgelost worden in direct contact tussen ouder en kind. Uitzondering daarop vormen de ouders met persoonlijkheidskenmerken, die ervoor zorgen dat er gebrek aan zelfinzicht is en zelfevaluatie niet mogelijk is.

De mening van een kind is dus gebaseerd op hun buitengewoon sensitieve en pure gevoel. Wij als volwassenen dienen die signalen serieus te nemen. Niet in het minst voor de

uitwonende ouder, die geen hulp krijgt bij het verkrijgen van inzicht in zichzelf en zijn kind, waardoor de relatie ontwikkeld en verdiept zou kunnen worden.

Werkwijze van psychologen en pedagogen

In het jaar dat het IVRK tot stand kwam is men gekomen tot een invulling van het belang van het kind. Dit onderzoek is opgesteld vanuit psychologisch perspectief. Psychologen en gedragstherapeuten drs. J. Heiner en A.A.J. Bartels hebben in 1989 een schema opgesteld waarin twaalf condities omschreven staan voor de optimale ontwikkeling van het kind. In 2006 besloten pedagogen Margrite Kalverboer en Elianne Zijlstra om het schema van Heiner en Bartels, dat dan inmiddels 17 jaar oud was, te actualiseren vanuit pedagogisch oogpunt. Hun onderzoek heeft geresulteerd in een schema met veertien ontwikkelings-voorwaarden. Naast deze veertien ontwikkelingsvoorwaarden stelden zij tevens een vragenlijst op, die besluitvormers moet helpen het belang van het kind nader te concretiseren. De veertien voorwaarden worden bekeken in drie situaties:

1. Verwachting voortzetting huidige situatie
2. Verwachting verblijfplaats X (bv. bij moeder)
3. Verwachting verblijfplaats Y (bv. bij vader)

Bij elke situatie moet worden ingevuld of de ontwikkelingsvoorwaarde goed, voldoende, matig of onvoldoende aanwezig zal zijn. Vervolgens wordt bekeken welk artikel uit het IVRK bij de desbetreffende ontwikkelingsvoorwaarde hoort.

Bij elke ontwikkelingsvoorwaarde worden één of meerdere vragen gesteld waarop de besluitvormer antwoord dient te geven. Na deze vragenlijst, die bestaat uit 24 vragen, dient de besluitvormer tot een antwoord te komen op de vraag welke situatie het meest het belang van het kind zal dienen. In het IVRK beschrijft artikel 6 lid 2 het recht op ontwikkeling.

Voor de ontwikkeling van het kind is het echter allereerst van belang,
dat het kind zelf wordt gevraagd naar zijn of haar visie
op welk besluit het meest in diens ontwikkelingsbelang is.

Ontwikkelingsvoorwaarden in het gezin

Fysiek welbevinden

1. Adequate verzorging
2. Fysiek veilige directe omgeving

Opvoeding

3. Affectief klimaat
4. Een ondersteunende flexibele opvoedingsstructuur
5. Adequaate voorbeeldgedrag ouder
6. Interesse

Toekomst en verleden

7. Continuïteit in de opvoeding en verzorging met toekomstperspectief

Ontwikkelingsvoorwaarden in de samenleving

Actuele situatie

8. Een fysiek veilige wijdere omgeving
9. Respect
10. Sociaal netwerk
11. Educatie

12. Omgang met leeftijdgenoten
13. Adequaar voorbeeldgedrag samenleving

Toekomst en verleden

14. stabiliteit in levensomstandigheden met toekomstperspectief

Vanuit psychologisch perspectief stellen Heiner en Bartels dat een omgeving die voorziet in de behoeften van het kind, waarin het zich kan ontwikkelen naar eigen aanleg en mogelijkheden en die het kind helpt bij het verkrijgen van sociale competentie, in het belang van het kind is. Op een aantal punten verschilt het schema van Kalverboer en Zijlstra met dat van Heiner en Bartels.

Ten eerste is er in het schema van Kalverboer en Zijlstra één ontwikkelingsvoorwaarden bij gekomen en twee zijn er aangepast.

Ten tweede, opdeling van de ontwikkelings-voorwaarden in vier niveaus:

1. Fysiek welzijn
2. Opvoeding
3. Actuele situatie
4. Toekomst en verleden

Kalverboer en Zijlstra zijn daarbij van mening dat bepaalde ontwikkelings-voorwaarden binnen het gezin verwezenlijkt moeten worden en anderen daarbuiten.

Ten derde is het element tijd een belangrijke voorwaarde binnen de ontwikkelingsvoorwaarden. Het is bepalend voor de ontwikkeling van een kind of de voorwaarden voor korte of lange tijd aanwezig zijn in het leven van het kind.

Verder stellen Kalverboer en Zijlstra dat *alle* ontwikkelingsvoorwaarden dienen te worden gerealiseerd wil er sprake zijn van veiligheid.

Het belang van het kind is gediend met een zo gunstig mogelijke ontwikkeling, dit volgt uit psychologisch en pedagogisch onderzoek. De rechtsgeleerden spreken van een harmonische ontwikkeling. Deze harmonische ontwikkeling komt ook naar voren als gekeken wordt naar het doel van het IVRK zoals omschreven in de preambule. Het nemen van een maatregel betreffende het kind dient gericht te zijn op de harmonische ontwikkeling van het kind.

Het IVRK kan worden gezien als een juridisch instrument dat de ontwikkeling, de ontwikkelende vermogens en de competentie van het kind promoot.

Zandvliet beargumenteert: Is een maatregel genomen waarbij het IVRK is geschonden, dan hoeft niet beargumenteerd te worden dat andere artikelen niet zijn geschonden. Het feit dat het IVRK al is geschonden en dat daarmee aan één of meerdere ontwikkelingsvoorwaarden niet is voldaan, levert al voldoende bewijs op dat de genomen maatregel niet in het belang van het kind is.

Uitspraken van rechters

Rechters kunnen hun uitspraken op verschillende manieren formuleren: negatief of juist positief. Zo wordt in bepaalde jurisprudentie geoordeeld dat spanningen en onrust *niet* in het belang van het kind zijn, terwijl in een andere zaak wordt gesteld dat veiligheid en stabiliteit *wel* in het belang van het kind worden geacht. Dat bijvoorbeeld spanningen niet in het belang van het kind zijn is een negatieve invulling van het begrip. Een positieve formulering van het belang van het kind is het hebben van een veilige en ongestoorde leefsituatie.

Kinderen communiceren hoe ze zich voelen. Kinderen die geen contact, minder contact of andersoortig contact willen met een ouder geven dat niet voor niets aan. Kinderen gaan over het algemeen voor gemak. En gewoon je neerleggen bij de beslissing van je ouders is veel

gemakkelijker dan de strijd aangaan. Er moet dus echt wel iets aan de hand zijn, wil een kind weigeren om naar de andere ouder te gaan. De rechter zou gebruik kunnen maken van de kennis van kinderen, maar (zoals zoveel volwassenen) heeft de rechter de overtuiging dat volwassenen beter weten wat goed is voor kinderen dan kinderen zelf.

De rechter ontzegt het recht op omgang (van de ouders) slechts, indien:

1. De omgang ernstig nadeel zal opleveren voor de geestelijke of lichamelijke ontwikkeling van het kind, of
2. De ouder kennelijk ongeschikt of kennelijk niet in staat moet worden geacht tot omgang, of
3. Het kind dat twaalf jaren of ouder is, bij zijn verhoor van ernstige bezwaren tegen omgang met zijn ouder heeft doen blijken, of
4. Omgang anderszins in strijd is met zwaarwegende belangen van het kind

Een belangrijke reden voor de Hoge Raad om een omgangsregeling af te wijzen is de aanwezigheid van spanningen die haar weerslag hebben op het kind en daardoor in strijd zijn met het belang van het kind.

Sommige spanningen tussen ouders kunnen worden opgelost, maar heel veel ook niet. Zeker niet wanneer één van de ouders geraakt is in een gevoel van machteloosheid en dat gevoel probeert op te lossen door een machtsstrijd aan te gaan met de andere ouder. Het gevoel van machteloosheid oplossen via het recht op omgang of macht halen via het moedwillig in stand houden van hulpeloosheid. Alle variaties komen voor.

Jurisprudentie toont aan
dat rechters waarde hechten aan de wens van het kind
bij het al dan niet toewijzen van een omgangsregeling,
maar dat deze niet op zichzelf staand het belang van het kind kan bepalen.

De bezwaren van het kind moeten door overige omstandigheden worden bevestigd. Vervolgens wordt afgewogen wat zwaarder weegt: ervaringen van het kind, die wel of juist geen omgang meer kan verdragen of het recht van de ouder op omgang. Hoe kan deze overweging gemaakt worden?! Het recht om je leven harmonieus en ontspannen door te komen of het recht van een ander om jouw leven te bemoeilijken slechts alleen omdat deze persoon je biologische ouder is?

En natuurlijk kunnen kinderen zich vergissen in hun conclusie (en dus oplossing), maar *nooit* in hun gevoelens. De Integratieve Kindertherapeut kan onderzoeken waar en of er vergissingen in het sensitieve hoofdje van kinderen aanwezig zijn.

Gestelde voorwaarden aan het kind

Het wordt het kind intussen wel erg moeilijk gemaakt! Om zijn eigen belang te kunnen dienen moet het voldoen aan:

1. Een bepaalde leeftijd (liefst 12 jaar of ouder)
2. Taalgebruik waarvan de rechter denkt dat het bij de leeftijd past
3. Getuigen hebben die kunnen onderbouwen wat het kind voelt
4. Een rechter ontmoeten die het IVRK serieus neemt

Interessant is de term 'wens' in dit verband, alsof het om een verlanglijstje voor Sinterklaas gaat: "Ik wens voor 5 december een lieve mama en een lieve papa."

Het gaat niet om een mening en het gaat niet om een wens!

Kinderen hebben recht op kindvriendelijke ouders
en dagelijks welbevinden:
het gaat niet om gewoon belang, maar om levens-belang

Conclusie Zandvliet

Ismay Zandvliet concludeert uiteindelijk in haar rapport dat met 'het belang van het kind' in artikel 3 lid 1 IVRK, bedoeld wordt:

Veiligheid,
stabiliteit met inachtneming van de continuïteit
en de mening van het kind,
waarbij de ontwikkeling van het kind centraal staat
en het IVRK uitgangspunt is

Aanbevelingen van Zandvliet voor kinderrechtenorganisaties, advocaten,
personen dan wel instellingen die opkomen voor de belangen van kinderen

1. *Schending artikelen IVRK.* Maak een inventarisatie van de IVRK-artikelen die mogelijk geschonden zijn. Kan worden aangetoond dat in een gegeven zaak het IVRK geschonden is, dan is het belang van het kind niet de eerste overweging geweest
2. *Pedagogisch onderzoek.* Gebruik de 14 ontwikkelingsvoorwaarden om aan te tonen dat schending van het IVRK heeft plaats gevonden
3. *Extra criteria.* Gebruik de volgende criteria als aanvullende bron om aan te tonen dat schending van het IVRK heeft plaats gevonden: veiligheid, stabiliteit, continuïteit en inachtneming van de wens van het kind
4. *Jurisprudentie.* Onderzoek naar jurisprudentie betreffende rechtstreekse werking van een geschonden artikel uit het IVRK. Het koppelen van het belang van het kind aan artikelen uit het IVRK waaraan wel rechtstreekse werking is toegekend, betekent dat het belang van het kind in artikel 3 lid 1 IVRK op deze wijze indirect rechtstreekse werking krijgt
5. *Pedagogisch, psychologisch of psychiatrisch onderzoek.* Voeg onderzoek dat gedaan is over het kind toe aan het dossier.

Aanbevelingen van Zandvliet voor rechters

1. *Belang van het kind in IVRK.* Het belang van het kind is als criterium opgenomen binnen het familierecht en gekoppeld aan specifieke situaties. Als het gaat om de interpretatie van het belang van het kind in artikel 3 lid 1 IVRK gaat het om *alle* maatregelen die kinderen betreffen en de invulling is daardoor niet gerelateerd aan een bepaalde situatie. De rechter kan binnen het IVRK het belang van het kind eveneens verbinden aan een specifieke situatie door te kijken welke overige artikelen uit het IVRK een rol spelen binnen een specifieke casus. Door het belang van het kind

aan deze artikelen te koppelen wordt interpretatie van het belang van het kind eenvoudiger.

2. *Artikel 3 lid 1 IVRK als uitgangspunt.* Bij het bepalen van het belang van het kind in artikel 3 lid 1 IVRK dient de rechter het IVRK als uitgangspunt te nemen. Indien er andere bepalingen zijn die meer bijdragen tot de verwezenlijking van de rechten van het kind dan dienen deze bepalingen door de rechter te worden geraadpleegd. Op deze wijze wordt meer recht gedaan aan het belang van het kind.
3. *Raad van State.* Aanbevelingen voor de rechterlijke macht dienen vooral gericht te worden aan de Raad van State. De Raad van State is het rechtsorgaan dat steeds weigert rechtstreekse werking aan artikel 3 lid 1 IVRK toe te kennen. De Raad van State zou het probleem van de niet concreetheid van het begrip niet hebben indien meer naar de invullingen wordt gekeken die onder andere zijn te vinden binnen de jurisprudentie van de Hoge Raad in het familierecht.
4. *Specifiek pedagogisch/psychologisch/ psychiatrisch onderzoek.* Is er onderzoek verricht naar een kind binnen een bepaalde zaak dan dient uit dit onderzoek te worden afgeleid wat in het belang van het kind is.
5. *Veranderende maatschappelijke visies.* Veranderende maatschappelijke visies over hoe het belang van het kind het beste kan worden gediend, zullen in het licht van het IVRK gelezen moeten worden.

Ismay Zandvliet eindigt haar aanbevelingen met:

Indien bestuurlijke autoriteiten
en openbare of particuliere instellingen voor maatschappelijk welzijn
een maatregel betreffende een kind moeten nemen,
dan dienen in principe dezelfde stappen genomen te worden
als die een kinder-rechtenjurist of advocaat zal nemen.

De maatregel zal dus in ieder geval in overeenstemming dienen te zijn
met alle rechten in het IVRK.

Wordt een maatregel ten aanzien van een specifiek kind genomen
dan is pedagogisch/psychologisch/psychiatrisch onderzoek
in bepaalde gevallen noodzakelijk
om de behoefte van dat kind te kunnen bepalen.

Dit onderzoek dient verricht te worden
en onderdeel te zijn van de beslissing ten aanzien van het kind.

De Integratieve Kindertherapie die in 1996 is ontwikkeld aan de Nederlandse Academie voor Psychotherapie is o.a. gebaseerd op de principes van het zelfhelend vermogen dat ieder mens heeft en de daarmee gepaard gaande inzichten dat ieder kind het weet, kan waarmaken en doet op eigen wijze. 'Het' is in dit geval: het eigen geluk. De rechten van kinderen zijn de grond waarop kinderen moeten kunnen bouwen.

De beschrijving van de rechten van kinderen in het verdrag zijn redelijk algemeen en niet specifiek genoeg naar mijn mening. De onderstaande rechten geven richting aan het handelen van iedereen die met kinderen leeft of werkt:

1. Ieder kind heeft recht op hulp bij het realiseren van onderstaande rechten
2. Ieder kind heeft recht op het hebben en ontwikkelen van zelfkennis, zelfrespect, zelfvertrouwen, zelfstandigheid, zelfliefde, zelfbeschikkingsgevoel teneinde tot zelfverwerkelijking te komen.
3. Ieder kind heeft recht op het hebben/ontwikkelen van de eigen identiteit
4. Ieder kind heeft recht op het hebben/ontwikkelen van gevoel van geluk
5. Ieder kind heeft recht op het hebben/ontwikkelen van liefdesbanden met andere mensen
6. Ieder kind heeft recht op het ontdekken/ontwikkelen van gevoel van -en daadwerkelijk hebben van autonomie
7. Ieder kind heeft recht op zeggenschap over zijn/haar eigen geest en lichaam
8. Ieder kind heeft recht op volwassenen om hem/haar heen die helpen met ondersteuning om talenten en persoonlijke mogelijkheden te ontwikkelen en uit te breiden
9. Ieder kind heeft recht op volwassenen om hem/haar heen die zich gedragen als hulpbronnen ten behoeve van het kind
10. Ieder kind heeft te allen tijde recht op adequate hulp , zoals Integratieve Kindertherapie om bovenstaande rechten te realiseren

Er zijn fouten die een goede opvoeder slechts eenmaal maakt, fouten die hij, als hij ze kritisch beschouwd heeft, niet weer zal maken.

Een slechte opvoeder geeft de kinderen de schuld van zijn eigen vergissingen.

Een verstandige opvoeder wordt niet wrevelig als hij het kind niet begrijpt, maar denkt na, gaat op onderzoek uit, ondervraagt de kinderen.

Zij zullen hem leren hoe hij hen niet al te zeer zal kwetsen... als hij maar leren wil.

Janusz Korczak- 'Hoe houd je van een kind' (1920).

IDENTITEITSKAART

NAAM: Henryk Goldszmit
PSEUDONIEM: Janusz Korczak
GEBORTE-/STERFDATUM:
* 22 juli 1878 † 7 augustus 1942
GEBORTEPLAATS: Warschau

KERNGEDACHTE:
Neem kinderen serieus

